

VILÁG- TÖRTÉNET

7. (39.) évfolyam 2017. 1.

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA BÖLCSÉSZETTUDOMÁNYI KUTATÓKÖZPONT
TÖRTÉNETTUDOMÁNYI INTÉZET FOLYÓIRATA

- **BARABÁS GÁBOR**
ERETNEKEK, KALÓZOK ÉS LEGÁTUSOK
- **FONT MÁRTA**
A HALICSI MAGYAR URALMAT TÁMOGATÓ ELIT
- **ZSOLDOS ATTILA**
SIENAI ÖTVÖSBŐL SZEPESI ALISPÁN
- **C. TÓTH NORBERT**
KÜLFÖLDIEK A MAGYARORSZÁGI KÁPTALANOKBAN (1375–1424)
- **SKORKA RENÁTA**
A „MOHÓ FARKAS” UTÓDA
- **SZEMLE**
KÁDAS ISTVÁN, UHRIN DOROTTYA, PÉDERI TAMÁS ÍRÁSAI

VILÁGTÖRTÉNET
A Magyar Tudományos Akadémia
Bölcsészettudományi Kutatóközpont
Történettudományi Intézetének folyóirata

Szerkesztők
Skorka Renáta (főszerkesztő)
Bíró László, Bottoni Stefano,
Katona Csaba, Martí Tibor,
(szerkesztők)

Szerkesztőbizottság
Glatz Ferenc (elnök), Borhi László,
Erdődy Gábor, Fischer Ferenc, Fodor Pál, Klaniczay Gábor,
Majoros István, Pók Attila, Poór János

7. (39.) évfolyam 2017. 1.

TARTALOM

Kultúrák találkozása a magyar középkorban (Font Márta)	1
<i>Tanulmányok</i>	
Barabás Gábor: Eretnekek, kalózkodók és legátusok. A boszniai eretnokség, a Magyar Királyság és a pápák a 13. század elején	5
Font Márta: A halicsi magyar uralmat támogató elit	33
Zsoldos Attila: Sienai ötvösből szepesi alispán. Olaszok és itáliaiak a Druget-nádorok szolgálatában	53
C. Tóth Norbert: Külföldiek a magyarországi káptalanokban (1375–1424)	75
Skorka Renáta: A „mohó farkas” utóda. Egy Kőszegi Habsburg-szolgalatban	93
Pfeiffer Attila: A Macsóói bánóság és a macsóói vár lokalizációjának kérdése a magyar és a szerb történetírásban	125
<i>Műhely</i>	
Armando Nuzzo: Olasz–magyar diplomáciai kapcsolatok (1301–1550). Új források a Vestigia projekt keretében	139
<i>Szemle</i>	
A Luxemburgok pénze (Kádas István)	153
Szent Márton és Magyarország (Uhrin Dorottya)	158
A kunok története (Péderi Tamás)	161

Jelen számunkat Font Márta szerkesztette

Kultúrák találkozása a magyar középkorban

A Világtörténet jelen száma zömében a VIII. Hungarológiai Kongresszus középkor-történeti szimpóziumán elhangzott előadásokra épül. A *Kultúra- és tudományköziség. Magyarságtudomány a 21. században* elnevezésű, 2016. augusztus 22–27. között Pécsen megrendezett kongresszus középkori történelemmel foglalkozó szekciója a *Kultúrák találkozása a magyar középkorban. Gazdaság, egyház, familiárisok* címet viselte. Szervezői az MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézetének Középkori Témacsoportja és a Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Történettudományi Intézetének Középkori és Kora Újkori Történeti Tanszéke voltak, személy szerint Weisz Boglárka és Font Márta. A szimpóziumon tíz előadás hangzott el.

A kultúrák találkozása a magyar középkorban gondolat jegyében szerveződött szimpózium előadásai – illetve tanulmányra bővített változatuk – annak ellenére, hogy a középpontba mindenütt a magyar középkort állították, az adott témát, jelenséget, társadalmi csoportot tágabb összefüggésbe helyezve vizsgálták. A szerzők kutatásai időben a 13. századtól a 16. századig terjedtek, területileg pedig Itáliától Halicsig, Szlavóniától a Drugetek észak-magyarországi birtokáig nyúltak. A térben és időben szerteágazó témákat a társadalomtörténeti megközelítés fűzi egybe, legyen szó familiárisokról, kanonokokról vagy a királyi tisztségviselőiről, illetve az uralgó környezetének kevésbé ismert tagjairól.

Barabás Gábor írásának főcíme szokatlan: *Eretnekek, kalózkodók és legátusok*, az alcím jelöli meg közelebbről az írás témáját: *A boszniai eretnekség, a Magyar Királyság és a pápák a 13. század elején*. Újszerű az 'eretnek' és a 'kalóz' fogalmak összekapcsolása. Erre az adja a magyarázatot, hogy a pápai oklevelekben szereplő eretnekség (*heresis*) nem minden esetben a hitelvekben megnyilvánuló ellentétekre utal, hanem a keresztény közösséggel vagy az egyház egészével való szembenállást fejezi ki, illetve az *excommunicatió*t figyelmen kívül hagyó magatartásra utal. A kalózkodás pedig a keresztesek és általában a keresztények ellen elkövetett bűnt jelentette, ilyen módon került egy sorba az eretnekek megítélésével. Mindkét jelenség egyaránt foglalkoztatta az Adria térségének hatalmait, leküzdésükre a pápa legátusokat bízott meg, a magyar királyok rendelkezéseket hoztak, a végeredmény a kettő kölcsönhatásában jelentkezett.

Font Márta *A halicsi magyar uralmat támogató elit* című írása II. András számtalan és IV. Béla egyetlen Halicsba vezetett hadjáratának résztvevőiről szól – azokról,

akiket egyáltalán ismerhetünk. A szerző kérdése: kik segítették a magyar királyok uralkodási törekvéseit Halicsban. A támogatók körét a magyar oklevelek adatainak és a *Halics-Volhíniai Évkönyv* szláv szövegében – többnyire torz alakban leírt – személynevek összevetésével vizsgálja a szerző. Az összevetést az Árpád-kori világi archontológia megjelenése, valamint a lengyel és az ukrán történetírásban fellendült genealógiai kutatások teszik aktuálissá.

Zsoldos Attila és C. Tóth Norbert írásai a Magyar Királyságba került külföldiekhez kapcsolódnak. Zsoldos Attila *Sienai ötvösből szepesi alispán* című tanulmányában egy testvérpár sorsát követve vizsgálja a Drugetek észak-magyarországi familiárisainak körében felbukkanó itáliaiakat. Megállapítása szerint az Itáliából idekerültek aránya a Druget famíliában sem volt számottevő, ahogy a király környezetében sem. A Drugetek itáliai eredetű familiárisainak útja Magyarországra kerülve az ismeretlen eredetű familiárisokéval mutat rokon vonást: az előnyös házassággal szerzett birtokok mellett királyi adományhoz is juthattak. Később – mint például a Jamnikiak esetében is – ez utóbbi szerzemény szolgált családnevük alapjául.

A külföldről Magyarországra került kanonoki rétegről szólva C. Tóth Norbert *Külföldiek a magyarországi káptalanokban, 1375–1424* című tanulmányában cáfolta Mályusz Elemér széles körben elterjedt állítását, mely a magyarországi káptalanokban a külföldiek felülreprezentáltságát hangsúlyozta, és mely szerint Luxemburgi Zsigmond intézkedései nyomán „foglalták vissza” a kanonoki stallumokat. Mályusz több évtizede ismert megállapítása a pápai udvarban keletkezett iratanyagra épült, ezt szembesítette C. Tóth Norbert a magyarországi forrásanyag adataival. C. Tóth állítását meggyőzően támasztják alá a káptalanok összetételét bemutató táblázatok. Teljes mértékben egyet lehet érteni a szerzővel, midőn az egyházi középéletre vonatkozó archontológia összeállítását sürgeti.

A Magyar Királyság nyugati határszélére irányítja a figyelmet Skorka Renáta *A „mohó farkas” utóda* című írása, mely az ott birtokos Kőszegi család egy eddig kevésbé kutatott tagjának élettörténetét vizsgálja. Az 1339–1382 között a Habsburg hercegek szolgálatában álló Iban von Bernstein gróf neve nem cseng idegenül sem a magyar, sem az osztrák középkorkutatásban. Arról azonban megoszlanak a vélemények, hogy milyen rokoni szálak fűzték őt a 13–14. század fordulóján tevékenykedő, az osztrák, a stájer és a magyar forrásanyagban méltán elhíresült oligarchához, Kőszegi Ivánhoz, más néven János nádorhoz. A tanulmány bemutatja Iban hűtlenné válásának és a magyar uralkodótól való elpártolásának körülményeit, de választ keres arra is, hogy a Kőszegi családban milyen hagyományai voltak a Habsburg hercegekkel történő lepaktlásnak.

A Magyar Királyság déli határain megszervezett Macsói bántság területe, illetve Macsó várának lokalizálása régi problémája a magyar és a szerb történetírásnak is. A különböző álláspontok összevetését, illetve a terület sorsának a török uralkodóig tartó alakulását mutatja be Pfeiffer Attila írása: *A Macsói bántság és a macsó vár lokalizációjának kérdése a magyar és a szerb történetírásban*.

A magyar vonatkozású középkori itáliai forrásanyag számos szegmense egyáltalán nincs feltárva, illetve az ismert anyag rendszerezésének hiánya korlátot szab a felhasználhatóságának. Ezért öröndetes a Műhely rovatban Armando Nuz-

zo által bemutatott *Vestigia* projekt (www.vestigia.hu), amely 2010–2105 között valósult meg. A feltárómunkáról a projekt vezetője számolt be *Olasz–magyar diplomáciai kapcsolatok (1301–1550)* címmel. A segédtudományi jellegű projektek sajátossága, hogy a megvalósításukra előirányzott idő bizonyosan kevésnek bizonyul, márpedig a magyar projektek öt évnél hosszabb távra nem tervezhetők. A hungarikumok feltárása folyamatos munkát igényel, a *Vestigia* pedig – amennyiben lesz folytatása – csak a firenzei és velencei anyag tekintetében törekszik teljességre. Itáliában pedig még lenne tennivaló!

A Világtörténet szerkesztőségének azon törekvése, hogy évente egy alkalommal a középkor-történeti kutatási eredményekre irányítsa a figyelmet, találkozott a Hungarológiai Kongresszus középkori szimpóziumát szervezők szándékával, amely a konferencia anyagának minél teljesebb publikálását tűzte ki célul. Ennek eredménye ez a sokszínű, de a *kultúrák találkozása* jegyében mégiscsak egy vezérmotívum köré szerveződött tanulmánygyűjtes, amelyet a szervezők és a szerzők nevében ajánljuk olvasóink figyelmébe.

Font Márta

CROSSROADS OF CULTURES IN THE HUNGARIAN MIDDLE AGES

The central theme of the eighth Congress of Hungarology, held between 22 and 27 August at Pécs, was *Culture and interdisciplinarity. Hungarology in the twenty-first century*. The symposium dealing with medieval studies bore the title of Crossroads of cultures in the Hungarian Middle Ages. Economy, church, retainers. The papers inspired by this topic, while focussing on medieval Hungarian history, all explored their individual subject matters embedded in a much wider historical context. The researches of the authors spread from the thirteenth to the sixteenth century, encompassing a geographical area extending from Italy to Galicia, and from Slavonia to the northern Hungarian estates held by the Druget family. While thus highly diverse both geographically and chronologically, the papers are closely linked to each other by a similar social historical approach, whether the social groups examined are noble retainers, canons, royal officials or less well known members of the king's entourage.

CONTENTS

Crossroads of Cultures in the Hungarian Middle Ages (Márta Font)	1
--	---

Studies

Gábor Barabás: Heretics, Pirates and Legates: The Bosnian Heresy, the Hungarian Kingdom and the Popes at the Outset of the 13 th Century	5
Márta Font: The Elite Supporting Hungarian Rule in Galicia	33
Attila Zsoldos: A Sienese Goldsmith as Alispán of Szepes: Italians in the Service of the Druget Palatines	53
Norbert C. Tóth: Foreigners in the Hungarian Chapters (1375–1424)	75
Renáta Skorka: The Heir of the „Greedy Wolf”: A Kőszegi in the Service of the Habsburg Dukes	93
Attila Pfeiffer: The Localization Issues of the Banate of Macsó and the Fortress of Macsó in Hungarian and Serbian Historiography	125

Workshop

Armando Nuzzo: Italo–Hungarian Diplomatic Relations (1301–1550): The Vestigia Project	139
---	-----

Book Reviews

Money and Finance in Central Europe during the Later Middle Ages (István Kádas)	153
Saint Martin of Tours and Hungary (Dorottya Uhrin)	158
A History of Cumans (Tamás Péderi)	161

Ára: 600 Ft

Előfizetőknek: 500 Ft

TERJESZTI A MAGYAR POSTA

Előfizethető személyesen a postahelyeken és a kézbesítőknél, vagy a Központi Hírlap Iroda zöldszáma: 06-80/444-444, e-mailen: hirlapelofizetes@posta.hu, faxon: 1-303-3440, vagy levélben a Magyar Posta Zrt. Központi Hírlap Iroda, Budapest 1008 címen.

Számonként megvásárolható az MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézetében (1097 Budapest, Tóth Kálmán utca 4., telefon: 224-6700/4624, 4626 mellék), illetve a Penna Bölcsész Könyvesboltban (1053 Budapest, Magyar utca 40., telefon: 06 30/203-1769).

Lapszámunk támogatói:

Nemzetközi Magyarságtudományi Társaság

MTA BTK „Lendület” Középkori Magyar Gazdaságtörténet Kutatócsoport

A Világtörténet 2017-es évfolyamának megjelentetését a Magyar Tudományos Akadémia és a Nemzeti Kulturális Alap támogatja

nka

Nemzeti Kulturális Alap